

F.W.J. Scholten

De Markeverdelingen in Zuidoost-Salland

Scriptie sociale geografie, hoofdvak historische geografie.

Utrecht, 1974.

Docent: drs. J.D.H. Harten, supervisie: prof.dr. A.C. de Vooy

I N H O U D

=====

Inleiding	3
Hoofdstuk I VOORGESCHIEDENIS	5
Hoofdstuk II BRONNEN VOOR HET ONDERZOEK	15
Hoofdstuk III FYSISCH-GEOGRAFISCHE STRUCTUUR	17
Hoofdstuk IV MARK HELLEDOORN	19
A. Toestand voor de verdeling	19
B. Verdeling van de mark Hellendoorn	20
Hoofdstuk V MARK LUTTENBERG	29
A. Toestand voor de verdeling	29
B. Verdeling van de mark Luttenberg	30
Hoofdstuk VI MARK NOETSELE	34
A. Toestand voor de verdeling	34
B. Verdeling van de mark Noetselc	34
Hoofdstuk VII MARK DAARLE	40
A. Toestand voor de verdeling	40
B. Verdeling van de mark Daarle	40
Hoofdstuk VIII ONDERLINGE VERGELIJKING VAN DE VIER ONDERZOCHEDE MARKEN	45
A. Grondbezit	45
B. Wegennet	47
C. Perceelsvormen	48
Hoofdstuk IX OENTWIKKELING VAN HET NIEUWE GRONDBEZIT NA DE VERDELINGEN	50
A. Mark Hellendoorn	50
B. Mark Luttenberg	52
C. Mark Noetselc	53
D. Algemeen	54
Hoofdstuk X ONTGINNING VAN DE VERDEELDE GRONDEN	56
A. Bebossing	56
B. Ontginding tot bouw- en weiland	58
Hoofdstuk XI DE GRONDVERDELINGEN IN HET HUIDIGE LANDSCHAP	62
Hoofdstuk XII SAMENVATTING	66
Noten	71
Foto's	76
Figuren en Bijlagen	77

I N L E I D I N G

De verdeling van de marken in Oost-Nederland die in de loop van de negentiende eeuw tot stand kwam, betekende het einde van een vorm van sociaal-economische organisatie, die vele eeuwen lang in sterke mate een stempel had gedrukt op de samenleving en de structuur van het landschap ter plaatse. Wel was de kracht van de markt-organisatie in de loop der tijden door allerlei omstandigheden afgenomen. Met name was het aantal ongewaarden, dat gebruik maakte van de gemeenschappelijke gronden, toegenomen, waarmee aangravingen van de marktgrond steeds veelvuldiger voor en hadden gemeentelijke- en andere overheidsinstanties taken van het marktgenootschap overgenomen. In principe bleven niettemin de gewaarden voor een belangrijk deel de gang van zaken in de markten bepalen. Het grootste deel der marktgrond bleef onttrokken in gemeenschappelijk bezit en werd gemeenschappelijk geëindelijkt, hetgeen ook zijn neerslag vond in het landschapsbeeld.

Het is duidelijk, dat de opheffing van de marken de weg openstond voor veel veranderingen van sociaal-economische en landschappelijke aard, waarbij vooral belangrijk was, dat de tot dan toe gemeenschappelijke gronden in particuliere eigenden overgingen.

De historie van de verdeling en haar gevolgen is tot nu toe weinig onderzocht. Ondanks het feit, dat de markt-verdelingen relatiefelijk kort geleden plaats vonden, is sowel de literatuur als het archiefmateriaal over dit onderwerp zeer gebrekkig.

In deze scriptie zal allereerst aandacht worden geschonken aan de achtergronden van de grootscheepse negentiende-eeuwse marktverdelingen, geplaatst in het kader van de agrarische ontwikkeling. Vervolgens zal voor de markten Hellendoorn, Luttenberg, Hootzele en Daarle worden onderzocht hoe de verdelingen tot stand kwamen en tot welke veranderingen deze hebben geleid. Daarbij zullen de gevallen voor de bezitstructuur en het cultuurlandschap centraal staan. Tevens zal worden nagegaan of en in hoeverre deze gevolgen na verloop van tijd nog hun invloed deden gelden.

De Keuze van Zuid-Salland als gebied van onderzoek hangt samen met een studio op de afdeling Historische Geografie van het Geografisch Instituut te Utrecht, betreffende de ontginningen in de le helft der 19e eeuw in deze Landschoot. (1)